

Granskning av Uppsala universitets ansökan om tillstånd att utfärda ämneslärarexamen inriktning mot arbete i gymnasieskolan i undervisningsämnet filosofi

Uppdraget

Uppsala universitet har den 9 oktober 2019 ansökt hos Universitetskanslersämbetet (UKÄ) om tillstånd att utfärda ämneslärarexamen med inriktning mot arbete i gymnasieskolan i undervisningsämnet filosofi. Vi, gymnasielärare Johan Bohman, Universitetsholmens gymnasium i Malmö, student Jakob Gleby, Högskolan Väst, lektor Robin Stenwall, Lunds universitet, och docent Frans Svensson, Göteborgs universitet, har fått i uppdrag av UKÄ att granska ansökan.

Bedömning

Vår bedömning har gjorts utifrån de krav som ställs i högskolelagen och högskoleförordningen samt utifrån de krav som finns sammanställda i *Vägledning för ansökan om tillstånd att utfärda examen*. Uppdraget ligger inom ramen för det nationella systemet för kvalitetssäkring av högre utbildning (*Nationellt system för kvalitetssäkring av högre utbildning. Redovisning av ett regeringsuppdrag, Rapport 2016:15*). Underlag för bedömningen har varit Uppsala universitets ansökan om examenstillstånd samt intervjuer som genomfördes den 28 april 2020. Vid detta tillfälle genomfördes gruppvisa samtal med högskolans ledning, institutions- och utbildningsledning, studenter och doktorander samt lärare. Vår bedömning redovisas i bilaga 1. Bedömningen sammanfattas i ett samlat omdöme med motivering.

Bedömargruppens preliminära yttrande har skickats till lärosätet på delning, för att påpeka eventuella sakfel. Delningstiden var tre veckor. Det svar som lärosätet inkom med framgår av bilaga 2. Vi har tagit del av lärosätets svar, och i de fall där vi gjort bedömningen att det varit relevant har ändringar gjorts i yttrandet.

De sakkunnigas rekommendation

Vi föreslår att UKÄ beslutar att ge Uppsala universitet möjlighet att inom sex månader komplettera ansökan om tillstånd att utfärda ämneslärarexamen inriktning mot arbete i gymnasieskolan i undervisningsämnet filosofi genom att redovisa hur lärosätet avser att åtgärda de brister som bedömargruppen lyfter fram avseende bedömningsområdet Utformning, genomförande och resultat.

Bedömargruppen
Frans Svensson
Johan Bohman
Jakob Gleby
Robin Stenwall

Bilaga 1

De sakkunnigas motiveringar

Lärosäte Uppsala universitet	Examenstillstånd Ämneslärarexamen filosofi	ID-nr A-2019-10-4785
<p>Bedömningsområde: Förutsättningar Yrkesexamen Omdöme: Tillfredsställande Motivering: <i>Angiven examen är reglerad och ryms inom examensordningen. Utbildningens innehåll inklusive inriktningar har rimlig omfattning och avgränsningar i förhållande till yrkesexamen. I ett rikstäckande perspektiv finns ett allmänt intresse av att examen får utfärdas</i></p> <p>Uppsala universitet ansöker om tillstånd att utfärda ämneslärarexamen med inriktning mot arbete i gymnasieskolan i undervisningsämnet filosofi 90/120 hp. Bedömggruppen konstaterar att ansökan följer den fastställda examensbeskrivningen vad gäller omfattning och innehåll. Antagning till utbildningen är tänkt att ske på höstterminen, med en studentvolym på ungefär 10 studenter. Under ämnesstudierna i filosofi kommer lärarstudenterna att samläsa med övriga studenter i filosofiämnet.</p> <p>Både ämnet filosofi, den verksamhetsförlagda utbildningen (VFU) och den utbildningsvetenskapliga kärnan (UVK) finns beskrivna i ansökan. Det framkom under intervjuerna att lärosätet till att börja med planerar för att filosofi inte skall gå att kombinera med vilket annat ämne som helst, utan endast med ett "stort" ämne. Bedömggruppen tolkar detta som att filosofi, i kontrast till vad som står i ansökan, inledningsvis inte kommer att erbjudas som ett huvudämne i en gymnasielärarexamen, utan enbart som ett andraämne. Detta innebär att lärarstudenterna kommer att läsa 90hp filosofi (i kontrast till 120hp som skulle vara fallet om filosofi istället lästes som huvudämne i en gymnasielärarexamen).</p> <p>Filosofi är ett förhållandevis litet ämne på gymnasiet vilket gör att efterfrågan på filosofilärare för gymnasiet är liten. Emellertid erbjuds gymnasielärarutbildning med inriktning mot filosofi på väldigt få platser i Sverige, vilket gör att antalet utbildade filosofilärare är få. Bedömggruppen anser därför att det finns ett allmänt intresse för att examen får utfärdas vid det aktuella lärosätet.</p>		
<p>Bedömningsområde: Förutsättningar Personal (Lärarkompetens och lärarkapacitet) Omdöme: Tillfredsställande Motivering: <i>Antalet lärare och deras sammantagna kompetens (vetenskapliga, professionsrelaterade och pedagogiska) är adekvat och står i proportion till utbildningens volym, innehåll och genomförande på kort och lång sikt</i></p> <p>Den pedagogiska och, i synnerhet, den vetenskapliga kompetensen hos personalstyrkan vid Filosofiska institutionen framstår som god. Med åtta professorer, fyra tillsvidareanställda lektorer, en biträdande lektor, fyra tillfälligt anställda lektorer och en tillsvidareanställd lektor är personalstyrkan också mer än tillräcklig i relation till den begränsade volymen av studenter. För alla anställda gäller att de har åtminstone 20 procent avsatt i sin arbetstid för kompetensutveckling och professorer har betydligt mer. Institutionen har varit framgångsrik ifråga om erhållandet av externa forskningsanslag och där finns en livaktig seminarieverksamhet i såväl praktisk filosofi som i teoretisk filosofi, filosofins</p>		

Motivering: *Det finns tillgång till en stabil och ändamålsenlig infrastruktur*

Bedömargruppen anser att det finns goda förutsättningar att tillhandahålla nödvändig infrastruktur. Tillgången till såväl universitetsbiblioteket som campusbiblioteket och deras tjänster, i kombination med Språkverkstaden och insatser kring användning av databaser och informationssökning, framstår som särskilt betydelsefullt att framhålla i detta avseende. Vidare framkom under intervjuerna att Filosofiska institutionen samlar frågor och svar rörande stödresurser på sätt som gör dem enkla att hitta för studenterna. Eftersom klasserna i filosofi vidare är förhållandevis små, det rör sig sällan om fler än 20 till 30 studenter på grundnivån (ett undantag är den inledande kursen på termin 1, Kritiskt tänkande, på vilken det kan vara mellan 80 och 100 studenter), så kan lärarna snabbt upptäcka och bidra till att hitta sätt att lösa olika behov hos studenterna.

De tillgängliga resurserna utnyttjas effektivt för att hålla en hög kvalitet i verksamheten

Baserat särskilt på vad som framkom vid intervjuerna, anser bedömargruppen att resurserna kommer att utnyttjas effektivt. Det förefaller bland personalen finnas en god kännedom om vilka resurser som finns, samt hur man behöver gå tillväga för att använda sig av dem.

Sammanvägd bedömning av bedömningsområdet förutsättningar

Omdöme: Tillfredsställande

Motivering:

Det finns ett allmänt intresse för utbildningen och den ryms inom examensordningen. Det finns vidare en tillräcklig vetenskaplig, pedagogisk och professionsinriktad kompetens. Den vetenskapliga och professionsinriktade miljön är överlag mycket god, även om det är lite tunt med avseende på den professionsinriktade miljön specifikt för gymnasielärare med inriktning mot filosofi. Det föreligger tillräcklig infrastruktur, både i form av bibliotekstjänster och i form av studiestödande verksamhet genom Språkverkstaden och samordning för studenter med särskilda behov.

Bedömningsområde: Utformning, genomförande och resultat**Styrdokument (utbildningsplan och kursplaner)**

Omdöme: Tillfredsställande

Motivering: *Det finns utbildningsplan och kursplaner för hela utbildningen*

Utbildningsplan och kursplaner finns för hela utbildningen och dessa är utformade i enlighet med högskoleförordningen med avseende på behörighetskrav och övriga förutsättningar. Dokumenten är alla skrivna på ett klart och tydligt sätt, vilket gör dem tillgängliga för studenter. Kursplanerna inkluderar även information om examensformer.

I ansökan framkommer att utbildningsplanen, efter att först ha beretts i programkommittén för lärarprogrammen, fastställs av Fakultetsnämnden för utbildningsvetenskaper. Kursplaner för inriktningar i ämneslärarprogrammet fastställs av ansvarig ämnesinstitution, och därefter av det kursplaneutskott som ligger under programkommittén. Det är ämnesinstitutionen som avgör vilka kursplaner som fungerar inom det aktuella ämnet, medan kursplaneutskottet avgör vilka kursplaner som fungerar inom ramen för lärarprogrammet. Programkommittén har vidare fastställt en ramkursplan för VFU-kurser, vilken är styrande för samtliga inriktningar inom ämneslärarprogrammet, liksom en ramkursplan för det självständiga ämnesdidaktiska arbetet i utbildningen.

Datum
2020-05-04Reg.nr
42-00463-19

Det sker en kontinuerlig översyn av kursplaner och litteraturlistor vid såväl Filosofiska institutionen som vid EDU.

Bedömargruppen noterar att mängden litteratur som ingår varierar stort mellan olika kurser. Möjligen skulle det kunna vara värt att lägga till en kommentar i kursplaner med mer omfattande litteraturlistor, om varför de innehåller så pass mycket mer litteratur än andra kurser.

Bedömningsområde: Utformning, genomförande och resultat**Säkring av examensmålen****Omdöme:** Inte tillfredsställande**Motivering:** *Genom utbildningens utformning, genomförande och examination säkerställs inte att studenterna nått målen i examensordningen när examen utfärdas*

Vad det gäller utbildningen i filosofiämnet sägs i ansökan att bredden "säkras ... främst genom de två första terminerna i ämnet. De inbegriper vetenskapsfilosofi, värdefilosofi, existens- och samhällsfilosofi, språkfilosofi, logisk argumentation, kunskapsteori och filosofihistoria". Därefter kan studenterna fördjupa sina kunskaper inom vissa delar av filosofin genom att välja mellan olika "mer specialiserade kurser" på avancerad nivå och genom uppsatsarbetet. Enligt den översikt över utbildningens struktur som finns i ansökan, så innehåller de två första terminerna lite mer specifikt kurser om 7,5 högskolepoäng vardera i *Kritiskt tänkande*, *Etik*, *Värdeteori*, *Politisk filosofi* eller *Metafysik*; studenterna väljer själva vilken av dessa kurser de vill läsa, *Ämnesdidaktik*, samt *Filosofins historia* 10.5 högskolepoäng, *Språkfilosofi* och *Vetenskapsfilosofi* om 6 högskolepoäng vardera. Bedömargruppen noterade här till att börja med att det inte ingår någon renodlad kurs varken i kunskapsteori eller i grundläggande logik. Vid intervjuerna framkom emellertid att behovet av kunskapsteori tillgodoses framför allt i kursen *Vetenskapsfilosofi*, liksom i viss utsträckning också i *Filosofins historia* och i *Värdeteori*, medan behovet hos lärarstudenterna av kunskaper i grundläggande logik tillgodoses i kursen *Kritiskt tänkande*. Bedömargruppen anser att detta är tillräckligt.

Emellertid är det enligt bedömargruppen oklart hur filosofiutbildningen försäkras att lärarstudenterna uppnår tillräckliga ämneskunskaper på andra områden efter avslutad utbildning. Under den första terminen skall studenterna välja mellan en kurs i politisk filosofi (vilket bedömargruppen antar ska motsvara samhällsfilosofi) och en kurs i metafysik (vilket bedömargruppen antar ska motsvara existensfilosofi). Samhällsfilosofi och existensfilosofi är viktiga områden för gymnasielärare i filosofi enligt skolverkets rekommendationer och bedömargruppen anser att det bör ingå i en utbildning till filosofilärare. Det framgår inte någonstans att den kurs som inte väljs under den första terminen är obligatorisk senare under utbildningen, varför det alltså torde vara möjligt för studenter att gå igenom hela sin filosofiutbildning utan någon kurs i det ena eller det andra av dessa två centrala delområden av filosofin. Bedömargruppen noterar också att det inte ingår någon obligatorisk kurs i estetik under filosofiutbildningen, vilket också det är ett ämne som framhålls i skolverkets rekommendationer rörande gymnasiefilosofins innehåll. Vid intervjuerna framkom att studenterna kan välja estetikkurser på avancerad nivå i filosofiutbildningen, men det lämnar ändå öppet för att en del studenter inte gör det och därmed inte får med sig någon särskild kunskap alls på detta område.

I ljuset av det som sägs ovan är det bedömargruppens bedömning att lärosätet inte säkerställer att alla studenter efter genomgången utbildning kommer att uppnå examensmålen med avseende på

ämneskunskaper, oavsett vilka valbara kurser de väljer att gå.

Bedömargruppen noterar vidare att ämnesdidaktiken har ett väldigt begränsat utrymme inom det planerade programmet. Studenterna erbjuds endast en kurs om 7,5 högskolepoäng i Ämnesdidaktik, vilken är förlagd till den andra terminen av deras filosofiutbildning. I ansökan hänvisas till att undervisnings- eller praktknära inslag även kommer att ingå *Etik och Värde teori* under den första terminen på filosofiutbildningen. Hur dessa inslag mer specifikt kommer att se ut är dock, efter vad som framkom under intervjuerna, ännu inte bestämt. Det framhölls emellertid under intervjuerna att om de undervisningsnära inslagen i *Etik och Värde teori* faller väl ut, så är man öppen för att lägga till sådana inslag också på andra kurser i filosofi. Det framhölls vidare att undervisningsnära inslag utgör viktiga element på kurserna *Ledarskap och Bedömning och betygssättning*, vilka ingår i den utbildningsvetenskapliga kärnan (UVK). Detta rör sig dock om allmän didaktik och inte ämnesdidaktik.

Bedömargruppen är medveten om att filosofiämnesdidaktik är ett ämne utan någon längre tradition, åtminstone inte i Sverige och att kraven därför inte kan vara lika uttalade som när det gäller till exempel ämnesdidaktik i svenska. Även om undervisningsnära inslag som sagt förekommer på åtminstone två kurser i filosofiutbildningen, så är det inte säkerställt att lärarstudenterna kommer att erhålla tillräckliga ämnesdidaktiska kunskaper. Bedömargruppen rekommenderar därför lärosätet att fortsätta arbetet med att förtydliga – och allra helst också utöka – de ämnesdidaktiska inslagen i utbildningen, för att därmed försäkra den ämnesdidaktiska progressionen.

Bedömningsområde: Utformning, genomförande och resultat**Jämställdhet**

Omdöme: Tillfredsställande

Motivering: *Ett jämställdhetsperspektiv kommer att beaktas i utbildningens innehåll och utformning*

Bedömargruppen anser att ett jämställdhetsperspektiv kommer att beaktas i utbildningens innehåll och utformning. Filosofi är ett ämne som både har haft och fortfarande har problem med könsbalansen. Vid Filosofiska institutionen görs emellertid viktiga insatser för att motverka detta. Institutionen arbetar till exempel kontinuerligt – och förefaller också ha lyckats tämligen väl – med att se till att det finns en bra balans mellan kvinnliga och manliga lärare. Vid institutionen finns också en aktiv Likavillkorsgrupp, bestående av både anställda och studenter. En viktig uppgift som gruppen utför är att årligen granska litteraturlistorna på de kurser som ges vid institutionen. På institutionen finns även ett Nätverk för kvinnor i filosofi, vilket är öppet för studenter och som arbetar för att antalet kvinnliga studenter inte minskar, eller i alla fall inte minskar så kraftigt som ofta är fallet vid filosofiska institutioner, efter grundnivån. Ett jämställdhetsperspektiv ingår även som en central del i flera av de kurser som erbjuds vid institutionen, t.ex. i kurserna *Politisk filosofi, Rättsfilosofi och Feministisk filosofi* och kommer således också att examineras inom ämnet filosofi såväl som inom UVK kurserna

I ansökan återfinns ingen information om jämställdhetsperspektivet i den del av utbildningen som sker vid EDU. Under intervjuerna framkom emellertid på ett tydligt sätt att ett kombinerat jämställdhets- och rättviseperspektiv spelar en viktig roll även där, inte minst i kurserna *Ledarskap, Bedömning och betygssättning* och *Utvärdering hållbart utvecklingsarbete*.

Sammanvägd bedömning av bedömningsområdet utformning, genomförande och resultat

Omdöme: Inte tillfredsställande

Datum
2020-05-04Reg.nr
42-00463-19

Motivering: Bedömargruppen anser att utbildningsplan och kursplaner är välgrundade och utformade i enlighet med högskoleförordningen med avseende på behörighetskrav och övriga förutsättningar. Även jämställdhetsperspektivet förefaller vara uppfyllt i en tillfredsställande utsträckning. Det finns dock så pass allvarliga brister rörande säkerställandet av examensmålen, både med avseende på utbildningen i filosofi och med avseende på ämnesdidaktiken, att bedömargruppen inte anser att området är tillfredsställande.

Bedömargruppen rekommenderar därför Universitetskanslersämbetet att ge Uppsala universitet möjlighet att inom sex månader komplettera ansökan genom att redovisa hur lärosätet avser att åtgärda de brister som bedömargruppen lyfter fram avseende bedömningsområdet *Utformning, genomförande och resultat*.

Bedömningsområde: Arbetsliv och samverkan**Omdöme:** Tillfredsställande**Motivering:** *Utbildningen är användbar och förbereder studenterna för ett föränderligt arbetsliv.*

Den träning som studenten ges i argumentation, resonemang, kritik samt andra generiska färdigheter är värdefulla resurser både i ett föränderligt arbetsliv i allmänhet och i och flera aspekter av rollen som gymnasielärare. Vidare finns adjungerad personal med lärarefarenhet kopplad till undervisningen i ämnesdidaktik och VFU. Relevant samverkan med det omgivande samhället sker i det att man samarbetar på fakultetsnivå med personal på VFU-skolor samt samordnare vid kommunerna i ett redan existerande partnerskolesamarbete. Vidare har man redan vid Filosofiska institutionen en samverkan inom ramen för kandidatprogrammet i kultur- och samhällsanalys (KOSA), vars kontaktytor man är beredd att nyttja också för denna utbildning.

Bedömningsområde: Studentperspektiv**Omdöme:** Tillfredsställande**Motivering:** *Utbildningen verkar för att studenterna skall ta en aktiv roll i arbetet med att utveckla utbildningens innehåll och genomförande*

I ansökan framkommer att det formella studentinflytandet tillgodoses genom att studenter finns representerade i beredande och beslutande organ. Därtill framkommer att studenter ges möjlighet att svara på kursvärderingar som sedan används i det fortsatta kvalitetsarbetet. Det framgår också att resultaten av kvalitetsarbetet återkopplas till studenterna i samband med kursstart, och via lärosätets intranät för studenter.

Under intervjuerna beskrevs hur studenterna erbjudits att delta i arbetsgrupper för utvärdering av utbildningen, bedömargruppen ser positivt på arbetet. Av intervjuerna framkom även hur lärosätet arbetar med komplement till kursvärderingarna, såsom mittvärderingar, direkt feedback i samband med enskilda kursmoment, och avstämningsmöten mellan studentrepresentanter och institutionsledning. Bedömargruppen ser detta som goda exempel.

Däremot framgår det inte tydligt hur lärosätet skapar förutsättningar för studenter att kunna åta sig uppdrag som studentrepresentanter och delta på lika villkor som anställda i utvecklingsarbetet. Det är oklart om studentrepresentanter erbjuds någon form av utbildning i uppdraget, eller ekonomisk ersättning. Bedömargruppen uppmuntrar lärosätet att implementera sådana åtgärder. Trots detta anser bedömargruppen att förutsättningarna för att studenter ska kunna ta en aktiv del i utvecklingen

av den planerade utbildningen är goda.

Samlat omdöme: Inte tillfredsställande

Motivering: Bedömargruppen anser att bedömningsområdet *Förutsättningar* uppfylls på ett tillfredsställande sätt. Det finns ett behov av utbildningen och såväl Filosofiska institutionen som EDU kan försäkra att den kommer att hålla en hög vetenskaplig och pedagogisk nivå. Vidare är resurstillgången vid lärosätet god.

I relation till bedömningsområdet *Utformning, genomförande och resultat*, så anser bedömargruppen att såväl aspekten om styrdokument som aspekten om ett i utbildningen integrerat jämställdhetsperspektiv uppfylls på tillfredsställande sätt. Däremot anser bedömargruppen inte att lärosätet säkerställer att alla studenter efter avslutat utbildning uppnår examensmålen. Lärosätet behöver klargöra hur och var i utbildningen studenterna försäkras erforderliga kunskaper inom områdena metafysik, samhällsfilosofi och estetik för att på ett framgångsrikt sätt kunna undervisa i filosofi på gymnasiet. Lärosätet behöver även förtydliga hur man säkerställer att ämnesdidaktiken är återkommande under hela utbildningen.

Bedömningsområdena *Arbetsliv och samverkan* och *Studentperspektiv* uppfylls på tillfredsställande sätt, enligt bedömargruppen. Utbildningen både förbereder studenterna för ett föränderligt arbetsliv och verkar för att studenterna skall ta en aktiv roll i utvecklandet av utbildningens innehåll och genomförande.

Sammanfattningsvis är bedömargruppens uppfattning att lärosätet inte har visat att de uppfyller samtliga bedömningsområden på ett tillfredsställande sätt och därför inte har de förutsättningar som krävs för att erbjuda ämneslärarexamen med inriktning mot arbete i gymnasieskolan i undervisningsämnet filosofi. Bedömargruppen rekommenderar därför Universitetskanslersämbetet att ge Uppsala universitet möjlighet att inom sex månader komplettera ansökan genom att redovisa hur lärosätet avser att åtgärda de brister som bedömargruppen lyfter fram avseende bedömningsområdet *Utformning, genomförande och resultat*.

Bilaga 2

Lärosätets svar på delning av preliminärt yttrande

Erik Karlsson

Från: Anna Hagborg <anna.hagborg@uadm.uu.se>
Skickat: den 9 juni 2020 10:57
Till: Erik Karlsson
Kopia: Registrator
Ämne: Re: Synpunkter på delning examenstillståndsprovning ämneslärare filosofi.

Hej, vi har inga synpunkter.
Vänliga hälsningar!
Anna
